

Nieuwsberichten 2006 – 2008

18 maart 2006

Een e-mail van de heer Cees Duindam. Hij doet onderzoek naar zijn familie en kwam zo terecht bij het pianoduo Henriette en Anna Roll, zusters van zijn opa.

Ik heb in de rubriek “Composities > Uitvoeringen 1910-1913” van deze site een uitvoering door beide dames in 1911 van Schlegels Passacaille voor twee piano’s opus 31 vermeld. Ik heb hierover in *Caecilia* gelezen, maar daar staan verder datum noch locatie vermeld.

De heer Duindam heeft een vermelding van een concert dat heeft plaatsgevonden in de Kleine Zaal van het Concertgebouw in Amsterdam. Die vermelding stond op zondag 27 februari 1910 in de *NRC* en begint als volgt: “Uit Amsterdam seinde men ons gisteravond. Hier wordt ook de Passacaglia voor twee piano’s van Leander Schlegel gespeeld. ...”

Hieruit blijkt dat de dames Roll de Passacaille dus al een jaar eerder, en wel op 26 februari 1910, hebben uitgevoerd. Dit concert kan nu worden ingevoegd in het overzicht van uitvoeringen. Met dank aan de heer Duindam. Over het duo Henriette en Anna Roll, dat bijvoorbeeld ook werk van Reger in Nederland heeft geïntroduceerd, zal ik later nog een artikeltje schrijven in de rubriek “Netwerk > Nederland” van deze site.

9 april 2006

Een e-mail van de heer Hans Wallin. Hij was al jaren in het bezit van fotokopieën van *Der Kinder bunte Welt opus 27*, een werk voor piano vierhandig. Hij had die indertijd nog van Willem Noske gekregen. Via deze site is hij nu op het spoor gekomen van de twee andere werken voor piano vierhandig: *Der Kinder bunte Welt, Zweite Folge, opus 29* en *Drei Clavierstücke opus 32*. Deze werken zijn nooit uitgegeven, maar fotokopieën van het handschrift zijn te bestellen bij het Nederlands Muziek Instituut.

Wie weet zijn ze binnenkort te horen bij de Quatremainsgroep Den Haag.

25 april 2006

Een e-mail van mevrouw Friederike Böcher uit Bad Köstritz. Bad Köstritz ligt in de buurt van Gera en Leipzig en heeft twee beroemde zonen: de componist Heinrich Schütz (1585-1672) en de dichter Julius Sturm (1816-1896). Mevrouw Böcher werkt in het Heinrich-Schütz-Haus aan de voorbereiding van een evenement '300 Jahre Julius Sturm – 190. Geburtstag und 110. Todestag'.

In dit kader inventariseert zij welke toonzettingen van gedichten van Sturm er bestaan. Via deze website ontdekte zij de twee Sturm-liederen van Leander Schlegel: 'Es fuhr ein Fischer' opus 8 no.2, en 'Zu späte Reue' opus 20 no.13. Via het Nederlands Muziek Instituut fotokopieën op laten sturen.

Grappig, Bad Köstritz ligt eigenlijk heel dicht bij Altenburg, de geboortestad van Schlegels vader.

9-10 november 2007

Een mail van de heer Eric Roodnat te Amsterdam. Hij heeft zich een exemplaar verworven van Schlegels Deutsche Liebeslieder opus 20. Het bijzondere is dat dit exemplaar een handgeschreven opdracht bevat aan Anna Stronck-Kappel, de zangeres die er de eerste uitvoeringen van verzorgd heeft: “Ter herinnering aan de onnavolgbare vertolking v. d. “Deutsche Liebeslieder” door Anna Stronck-Kappel van haren “begeisterten Verehrer” L. Schlegel”.

De heer Roodnat meldt tevens dat op pagina 35 in de pianopartij nog een correctie vermeld staat: een gewijzigd accoord rechts met de opmerking dat de topnoot (“nur das Cis”) met de linkerhand gespeeld moet worden. Lijkt kenmerkend voor Schlegel, die altijd maar aan details bleef polijsten, ook als een werk al uitgegeven was.

Ik heb zelf een fotokopie van het exemplaar van Anna van Asbeck-Kluit, de pianiste van de eerste uitvoeringen en aan wie het werk is opgedragen. Rondom de gedrukte opdracht “Frau Baronin Anna van Asbeck-Kluit zugeeignet” heeft Schlegel allerlei woorden gestrooid, wat uiteindelijk als tekst oplevert: “Frau Baronin Anna van Asbeck-Kluit, der hochbegabten Künstlerin, in unverbrechlicher Freundschaft zugeeignet vom Componisten. Overveen, Nov. 1900”.

Ook in dit exemplaar zijn, afgezien van typische pianistenaantekeningen, nog correcties aangebracht. Op bladzijde 35 is zelfs een nieuwe halve maat ingeplakt.

17 november 2007

Ik ontdekte vanavond bij toeval (in die zin is dit inderdaad nieuws) een publicatie van de Immermann-Gesellschaft e.V. Magdeburg. De titel luidt: *Carl Leberecht Immermann. Dokumentation zur musikalischen Rezeption seiner Werke*. De studie is gedateerd 2004 en in de vorm van 91 pdf-bladzijden toegankelijk via internet. In het derde deel van de studie (vanaf bladzijde 27) behandelt Thomas Miller de liederen die op gedichten van Immermann (Magdeburg 1796 – Düsseldorf 1840) geschreven zijn.

Daaronder bevindt zich ook Schlegels enige Immermann-toonzetting: 'Im Herbst' (uit: *Gedichte*, 1835). Het lied is nummer 14 van de grote cyclus Deutsche Liebeslieder opus 20 (1900) en opmerkelijk is dat Schlegel de titel van het gedicht achterwege heeft gelaten.

Thomas Miller komt tot een paar bespiegelingen waar je helemaal blij van wordt: “... die Grundtonart C-moll taucht fast an keiner Stelle in den 68 Takten auf, ein Symbol für die Heimatslosigkeit”, en: “Das Lied stellt mit seinem Entstehungsjahr 1900 vielleicht einen Abgesang auf das 19. Jahrhundert dar ...” (pp. 53-57).

Zo staat alles precies op zijn plek.

19 november 2007

Een mail van mevrouw Jitka Bajgarová in Brno. Ik had haar vorige week gevraagd of zij naders wist te vertellen over Marie Katholický, die in een recente studie van haar vermeld wordt.

Sehr geehrter Herr van Ruth,

über Marie Katholický weiss ich nicht sehr viel, aber vielleicht wird es für Sie doch interessant sein. Ich habe mich mit dem Konzertwesen und den Musikvereinen in Brno in den Jahren ca. 1850-1918 beschäftigt und habe dem Thema ein Buch gewidmet, das allerdings nur in tschechischer Sprache erschienen ist – “Hudební spolky v Brně a jejich role při utváření hudebního obrazu města 1860-1918” (Verlag CDK, Brno 2005), d.h. in der Uebersetzung ins deutsche “Die Musikvereine in Brno/Brünn und ihre Rolle im Entstehen des “Musikbildes” der Stadt 1860-1918”. Im Buch gibt es ein kleines Lexikon der Persönlichkeiten wie auch der Vereine und ich kann nur das tun, dass ich für Sie das kurze Stichwort über Marie Katholický übersetze.

Katholický, auch Katholicky, Marie (geb. 11.7.1849 Brno – 18.1.1931 Brno), geb. Soffé, war Pianistin und Klavierprofessorin in Brünn. Sie studierte am Wiener Konservatorium Klavier und Kammermusik, dann heiratete sie den Arzt Karl Katholický in Brno und trat in öffentlichen Konzerten auf. Seit 1887 unterrichtete sie an der gut bekannten Musikschule des Brünner Musikvereines, wo ihr 1901 der Professorentitel und nach der 40jährigen Tätigkeit auch die Ehrenmitgliedschaft des Musikvereines erteilt wurden (1927). Zu ihren bedeutendsten Schülern gehörten Pianisten und Komponisten Paul Weingarten, Josef Wízina und Wilhelm Otto Oesterreicher. Sie war Vorsitzende der Mozartvereine in Brünn (Brünner Mozart-Gemeinde, Mozart-Denkmalverein) und strebte die ganzen Jahre nach einer intensiven Pflege von Mozartwerken. Sie führte reiche Korrespondenz mit vielen Musikern, viele hat sie auch zu Konzerten in Brno gewonnen. Sie gehörte zu den Gründern des Mozarthauses in Salzburg und war später Mitbegründerin des deutsch-mährischen Bildungsvereines Urania in Brünn. Sie ist Autorin einer theoretischen Schrift “Die diatonischen und chromatischen Tonleiter in Doppelgriffen”(1900).

... Ueber die Beziehung zu Leander Schlegel kann ich leider nichts sagen.

Soweit einige Informationen von meiner Seite für Sie.

*Mit herzlichen Grüßen
Jitka Bajgarová*

Al met al een bevestiging van mijn eigen artikeltje van vorige week in de rubriek Netwerk van deze site, met nog een aantal leuke aanvullingen.

20 november 2007

Op 20 november 2007 kreeg ik het volgende mailtje van de heer Lukas Dettwiler van het Schweizerisches Literaturarchiv. Ik had hem gevraagd naar een brief in het Hermann Hesse Archiv. Het gaat om een brief die Schlegels dochter Lydia op 1 mei 1913 aan de schrijver Hermann Hesse (1877-1962) heeft verzonden.

Frau Schlegel, schrijft Lukas Dettwiler, teilt Hermann Hesse ihre grosse Bewunderung dafür mit, dass es ihm in seinen Bücher gelinge, das zu schreiben, was sie empfinde - dass “ich von Ihren Gedichten, immer wieder buchstäblich schönheitstrunken bin”. Ermutigt worden, nicht zu zögern Hermann Hesse dies zu schreiben, hätte sie ihre Freundin, Ilona Durigo.

Met Hermann Hesse verschijnt een dichter aan het firmament, die niet in Schlegels liederoeuvre voorkomt. Zeker zo interessant is dat Lydia Schlegel Ilona Durigo haar vriendin noemt. Deze Hongaarse zangeres (1881-1943) was een van Mengelbergs meest geliefde alten en heeft vaak onder zijn leiding Mahlers *Lied von der Erde* gezongen. Zij is nog te horen in de legendarische opname van Bachs *Matthäus Passion* uit 1939. De Nederlandse componist met wie we haar in de eerste plaats associëren is Alphons Diepenbrock (1862-1921), die zijn pianolied *Liebesklage* (1908) en zijn orkestlied *Die Nacht* (1911) aan haar opdroeg. Ik neem aan dat Ilona Durigo Hermann Hesse heeft leren kennen via de Zwitserse componist Othmar Schoeck (1886-1957) met wie zij bevriend was. Van 1921 tot 1937 was zij lerares aan het Zürcher Konservatorium. Uit die tijd dateert een groepsfoto, waarop zowel Durigo als Schoeck en Hesse terug te vinden zijn. Zij zal op haar beurt Lydia Schlegel met Hesse's poëzie in aanraking hebben gebracht.

Er zijn steeds meer aanwijzingen dat Schlegel, van wie Willem Noske altijd aannam dat hij een tamelijk teruggetrokken leven leidde in Overveen, weldegelijk geïnvolveerd was in het Amsterdamse muziekleven.

1 december 2007

Lopend door de Rechtstraat in Maastricht (Wijck) kijk ik in de etalage van antiquariaat de Bovenste Plank. Daar ligt zomaar een exemplaar van de tweede herziene druk uit 1878 van *De vogels van Nederland* van Dr. H. Schlegel. Ornithologen willen mij wel vergeven dat ik dit boek van Leanders vader niet voor hen heb laten liggen.

4 & 5 december 2007

Een korte mailwisseling met Bob van der Ent over het karakter van Schlegels Vioolsonate, met name het karakter van het derde deel.

Beste Frans,

Een beetje mosterd na de maaltijd, maar ik was niet in staat om op de computer te komen. Ik heb de Schlegel sonate afgelopen vrijdag opnieuw uitgevoerd (kunstvriendenkring Gorssel, zie website) Binnenkort zal er een fragment van de sonate op mijn site te beluisteren zijn. Verder een meer inhoudelijke vraag: Bij het 3e deel staat de metronoom-aanduiding 56. Houd jij je daar ook aan, of vind je dat te langzaam?

Beste Bob,

ik had jullie uitvoering in Gorssel al op je website gezien en inmiddels ook opgenomen in de nieuwsrubriek van de Schlegel site.

Ik ben al, zolang ik de Sonate ken, aan het experimenteren met dat metronoomcijfer 56. Ik bied je zomaar een paar gedachten aan waar ik mee speel en waar je misschien wat aan hebt - in ieder geval iets om over na te denken.

In de eerste plaats, als je de paar grotere werken van Schlegel bekijkt, valt het op dat zijn laatste delen in zekere zin even doorwrocht zijn als de eerste delen. In Schumanns pianosonates heb je dat ook. Clara had indertijd zo'n last van het nogal diepgravende laatste deel van de Tweede Pianosonate dat ze Robert gevraagd heeft een nieuw laatste deel te componeren dat wat gemakkelijker was, wat oppervlakkiger als je wilt. Robert heeft dat ook gedaan en deze versie wordt nu eigenlijk altijd gespeeld. Het oorspronkelijke laatste deel is echter wel bewaard gebleven, en als je dat uitvoert, merk je dat er een heel andere sonate ontstaat. Ik denk dat zo'n laatste deel bij Schlegel ook veel diepgang moet hebben, nooit op een uitsmijter mag gaan lijken, wat mij betreft zelfs niet op de laatste bladzijde. Natuurlijk is die virtuoos in de viool en een heel feestelijke afronding, maar voor mijn gevoel moet het toch altijd gezongen blijven. Kortom: voor mij functioneert dat inderdaad lage metronoomcijfer als een soort "waarschuwing tegen een zeg maar oppervlakkig finale-karakter".

Mijn tweede idee is dat, zeker in de laatromantiek, er sprake is van een variabel tempo, in die zin dat het tempo altijd in dienst moet staan van het te bereiken karakter. En dat houdt dan weer in dat je met het tempo kunt/moet spelen, natuurlijk op voorwaarde dat dat niet ten koste gaat van de eenheid van een deel, of beter nog: dat het bijdraagt tot de (emotionele) eenheid van een deel. Het is in dit opzicht - in deze tijden van Urtexte - heel interessant om bijvoorbeeld naar de Flesch/Schnabel-uitgave van de Vioolsonates van Brahms te kijken: zij geven aan hoe zij met de tempi omspringen om iedere passage de (emotionele) betekenis te geven waarnaar ze op zoek zijn. Eigenlijk gaat het dan om de "authentieke uitvoering" van romantische muziek, die we denk ik een beetje zijn kwijt geraakt door onze herbezinning op de "authentieke uitvoering" van barokke en klassieke muziek.

Hartelijke groet

3-12 februari 2008

Mailwisseling met de heer Albert Clement te Middelburg. Hij bevestigt mijn vermoeden dat Henriette de Jonge Campens van Nieuwland-Witsen, aan wie Schlegel zijn Ballade opus 11 heeft opgedragen, dezelfde persoon is als de Henriëtte Jacoba Witsen die enkele jaren geleden uit de archieven van het Zeeuws Museum in Middelburg te voorschijn is gekomen.

Hij stuurt mij een overdruk van een biografische schets over haar die hij en zijn broer Hans hebben geschreven voor het *Tijdschrift van de Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis*. Ik van mijn kant kan vaststellen dat Henriëtte, in ieder geval in de laatste jaren voorafgaand aan haar huwelijk, een pianoleerlinge van Schlegel is geweest. Een en ander leidt tot het opnemen van een lemma in de rubriek "Netwerk in Haarlem" van deze site.

13 november 2008

Een e-mail van de heer Edward van IJzendoorn te Santpoort. Hij heeft de uitvoering van de Vioolsonate door Bob van der Ent en René Rakier bijgewoond. In zijn mail vraagt hij zich af of de vroegtijdige dood van Leanders moeder van invloed is geweest op diens persoonlijke ontwikkeling.

Dat is moeilijk te zeggen. Het is wel duidelijk dat Leanders vader een man van gezag was en dat Leander daarmee geworsteld heeft. Het is natuurlijk niet ondenkbeeldig dat het er in dit opzicht voor Leander niet gemakkelijker op werd toen zijn moeder overleed.

3 december 2008

Een e-mail van Lukas van Fessem. Hij maakt mij attent op zijn afstudeerscriptie *Nederlandse pianotrio's uit de achttiende en negentiende eeuw* (Universiteit van Utrecht, 2005). Ik was al van het bestaan van die scriptie op de hoogte, omdat ze in haar geheel op internet terug te vinden is. En dat is terecht, want ze bevat veel interessante informatie.

Leander Schlegel schreef als zestienjarige een pianotrio, dat op 15 maart 1861 in Leiden werd uitgevoerd. Het manuscript bevindt zich in het Schlegel-archief van het Nederlands Muziek Instituut in Den Haag. Ik moet hier even opmerken dat ik destijds de chronologie van Schlegels composities die van een opusnummer voorzien zijn zo goed mogelijk heb proberen te reconstrueren, maar dat er een aantal (jeugd-)werken in manuscript bewaard is gebleven, waaraan nog het nodige onderzoek gewijd moet worden. Daartoe behoort dit pianotrio.

Van Fessem beschrijft het trio ook als 'voorstudie' tot het Pianokwartet, want toen Schlegel daaraan begon heeft hij op het materiaal van het trio teruggegrepen. De eerste uitvoeringen van het Pianokwartet (op dat ogenblik nog aangekondigd als opus 6) vinden plaats in de periode 1886-1888 en wel uit het manuscript.